

Bilaga 3: Exempel på underlag och hur dessa värderats av vattenmyndigheten

1 SKRÄBEÅN: Vilshultsån - Halen (Holjeån) (WA52921618)

Inom ramen för NAP-samverkan för provningsgrupp Skräbeån (87_1, provningsstart september 2024) lyfte en verksamhetsutövare frågan om det är möjligt att uppnå God ekologisk status i vattenförekomsten SKRÄBEÅN: Vilshultsån - Halen (Holjeån) (WA52921618), trots påverkan av urban markanvändning. Bland annat är en stor del av vattenförekomsten kulverterad under ett industriområde. Länsstyrelsen i Blekinge kontaktade då Vattenmyndigheten i Södra Östersjöns vattendistrikt och skickade in underlag i frågan.

Befintlig bebyggelse som tillkommit i laga ordning enligt detaljplan och bygglov har ett starkt skydd genom äganderätten. Det kan motivera ett mindre strängt kvalitetskrav i de fall god status i vattenförekomsten inte kan uppnås med bibehållen bebyggelse. Vattenförekomsten har en väsentligt ändrad fysisk karaktär, vilket är ett av kriterierna vid tillämpningen av KMV. Vattenmyndigheterna har dock hittills valt att tillämpa mindre strängt krav kopplat till samhällsnyttan tätortsbebyggelse då det krävs ytterligare metodutveckling för utpekande av KMV kopplat till denna samhällsnytta.

Vattendelegationen gjorde bedömningen att vattenförekomsten uppfyllde kriterierna för undantag i form av mindre strängt krav enligt 4 kap. 10 § vattenförvaltningsförordningen (2004:660) kopplat till samhällsnyttan urban markanvändning i tätort. Samråd hölls om ändrad norm våren 2023 och vattendelegation i Södra Östersjöns vattendistrikt tog beslut om miljökvalitetsnormerna 8 juni 2023.

1.1 Underlag för ändrad statusklassificering

Länsstyrelsen i Blekinge inkom med underlag angående behov av ändrad statusklassificering enligt nedan.

1.1.1 Kvalitetsfaktorn Fisk

Länsstyrelsen angav att eftersom relevant elfiskedata saknas bör parametern Fisk i rinnande vatten (VIX) vara oklassad eller, om detta inte är möjligt, klassas genom expertbedömning till Otillfredsställande status.

Kvalitetsfaktorn Fisk bör klassas till Otillfredsställande status genom expertbedömning med hänsyn till den betydande hydromorfologiska påverkan som finns.

1.1.2 Övergripande ekologisk status

Den övergripande ekologiska statusen baseras på klassningen av biologin, i detta fall Fisk, och är därmed Otillfredsställande.

1.1.3 Kvalitetsfaktorn Konnektivitet i vattendrag

Status för kvalitetsfaktorn konnektivitet i vattendrag är Otillfredsställande men ska vara Dålig. Kulvertsystemet påverkar ensamt ca 30 % av vattenförekomstens längd. I referenstillståndet bedöms det ha varit ett naturligt hinder för uppströmspassage vid platsen för kulvertsystemet för alla arter utom öring och ål. På grund av fallhöjd och galler är det inte möjligt för fisk att passera genom kulvertsystemet i uppströms riktning. Bland annat finns det ett nästan fritt fall om 2 meter samt ett betongparti om 40 meter med ca 10 % lutning. Det är dock oklart i vilken utsträckning som ålyngel kan vandra uppströms och om det finns behov och möjlighet att vidta åtgärder för att förbättra möjligheten till uppvandring av ålyngel. Nedströms passage bör dock vara möjligt för de flesta arter, även om det är osäkert hur bra fisken klarar det fria fallet med mera. Vattendjupet nedströms fallet saknar vi till exempel uppgift om. Gallren är rengaller med 13–14 cm spaltvidd.

Vattenförekomstens status är bedömd till Dålig för parametern "Konnektivitet i uppströms och nedströms riktning i vattendrag". Det finns två kända vandringshinder i eller inom de närmsta vattenförekomsterna.

1.1.4 Kvalitetsfaktorn Morfologiskt tillstånd i vattendrag

Länsstyrelsens fördjupade analys visar att parameterklassningen behöver revideras och att kvalitetsfaktorns status är Otillfredsställande.

1.1.5 Kvalitetsfaktorn Hydrologisk regim i vattendrag

Parametern Specifik flödeseffekt var inte statusklassad för den aktuella vattenförekomsten. Parametern kan dock expertbedömas utifrån statusen för den morfologiska parametern Vattendragsfårans form. Länsstyrelsens fördjupade analys visar att statusen för den parametern är Otillfredsställande. Det betyder att statusen för parametern Specifik flödeseffekt och även kvalitetsfaktorn Hydrologisk regim kan klassas till Otillfredsställande då det är den parameter som har sämst status som styr kvalitetsfaktorns status. Statusklassning av parametern Specifik flödeseffekt bör därmed läggas in i VISS och statusklassningen för kvalitetsfaktorn Hydrologisk regim ändras till Otillfredsställande. Betydande påverkan genom Förändring av Hydrologisk regim- annat bör också läggas in i VISS, eftersom påverkan på Specifik flödeseffekt inte bara är kopplad till vattenkraft (redan inlagd betydande påverkan).

Bedömningen har även gjorts att statusen för parametern Vattendragsfårans form, på grund av urban markanvändning, inte kan bli bättre än Otillfredsställande.

Mot bakgrund av detta och vad som framgår ovan så menar Länsstyrelsen att samma sak gäller för kvalitetsfaktorn Hydrologisk regim som då också behöver omfattas av motsvarande lägre ställt krav.

I samrådet inkom en synpunktslämnare med underlag för statusklassificering av Hydrologisk regim i vattendrag avseende parametrarna Flödets förändringstakt i vattendrag och Volymsavvikelse i vattendrag. Vattenmyndighetens bedömning var att detta underlag inte kunde användas för att ändra statusklassificering, eftersom det är SMHI som genom modellering tar fram underlag för statusklassificering av parametrarna för Hydrologisk regim. För att ändra statusklassificeringen behöver därför SMHI få tillgång till grunddata. När SMHI tagit fram ett nytt underlag för statusklassificeringen kan Vattenmyndigheten se över och vid behov ändra denna i VISS.

1.1.6 Kvalitetsfaktorn Bottenfauna

Ska vara oklassad eftersom det saknas underlagsdata. Tidigare klassning till Måttlig status var en expertbedömning baserad på beståndet av flodpärlmussla i vattendraget, men bedömningen blev sedan att detta underlag inte var tillräckligt och att ytterligare utredning krävs.

1.2 Underlag för ändrad miljö kvalitetsnorm

Nedan följer frågeställningar i vattenmyndigheternas checklista, se bilaga 2, som är relevanta för detta exempel och svar på dessa utifrån underlag från Länsstyrelsen i Blekinge.

1.2.1 Är den ekologiska statusen sämre än god?

Vattnets ekologiska är Otillfredsställande och det beror i huvudsak på tätortsbebyggelsen.

1.2.2 Status för relevanta kvalitetsfaktorer och parametrar?

Status för relevanta kvalitetsfaktorer blev efter de ändringar som beskrivs ovan:

- Fisk - Otillfredsställande
- Konnektivitet i vattendrag - Dålig
- Morfologiskt tillstånd i vattendrag - Otillfredsställande
- Hydrologisk regim i vattendrag - Otillfredsställande.

1.2.3 God status kan inte nås för aktuell hydromorfologisk kvalitetsfaktor utan betydande skada på bebyggelsen?

Morfologi

Hela vattenförekomsten finns inom tätort och industrin kan inte ändra sin placering. Den sammanhängande kulverterade sträckan är ca 580 meter, vilket utgör 30 % av vattenförekomstens längd. Man har tidigare undersökt möjligheten att leda vatten runt industriområdet. Industriområde, infrastruktur och topografi gör att det är omöjligt eller i inte rimligt att vidta de åtgärder som behövs för att ersätta kulvertsystemet med ett öppet vattendrag. De delar av vattenförekomsten som inte är kulverterade är till största del omgrävda, rätade, rensade och/eller uppdämda. Närområdet utgörs av urban miljö och ekologiskt funktionella kantzoner är inte möjligt/rimligt att anlägga.

Konnektivitet

Det bedöms inte heller vara möjligt att uppnå god status för kvalitetsfaktorn konnektivitet. Kulvertsystemet påverkar ensamt ca 30 % av vattenförekomstens längd. I referenstillståndet bedöms det

ha varit ett naturligt hinder för uppströmspassage vid platsen för kulvertsystemet för alla arter utom öring och ål. På grund av fallhöjd och galler är det inte möjligt för fisk att passera genom kulvertsystemet i uppströms riktning. Bland annat finns det ett nästan fritt fall om 2 meter samt ett betongparti om 40 meter med ca 10 % lutning. Det är dock oklart i vilken utsträckning som ålyngel kan vandra uppströms och om det finns behov och möjlighet att vidta åtgärder för att förbättra möjligheten till uppvandring av ålyngel. Nedströms passage bör dock vara möjligt för de flesta arter, även om det är osäkert hur bra fisken klarar det fria fallet m.m.

Hydrologisk regim

Parametern Specifik flödeseffekt är inte statusklassad för den aktuella vattenförekomsten. Parametern kan dock enligt den vägledning som finns expertbedömas utifrån statusen för den morfologiska parametern Vattendragsfårans form. Länsstyrelsens fördjupade analys visar att statusen för den parametern är Otillfredsställande. Det betyder att statusen för parametern Specifik flödeseffekt och även kvalitetsfaktorn Hydrologisk regim kan klassas till Otillfredsställande då det är den parameter som har sämst status som styr kvalitetsfaktorns status. Statusklassning av parametern Specifik flödeseffekt bör därmed läggas in i VISS och statusklassningen för kvalitetsfaktorn Hydrologisk regim ändras till Otillfredsställande. Betydande påverkan genom Förändring av Hydrologisk regim- annat bör också läggas in i VISS, eftersom påverkan på Specifik flödeseffekt inte bara är kopplad till vattenkraft (redan inlagd betydande påverkan).

Bedömningen har även gjorts att statusen för parametern Vattendragsfårans form, på grund av urban markanvändning, inte kan bli bättre än Otillfredsställande. Mot bakgrund av detta och vad som framgår ovan så menar Länsstyrelsen att samma sak gäller för kvalitetsfaktorn Hydrologisk regim som då också behöver omfattas av motsvarande lägre ställt krav.

1.2.4 Finns krav enligt andra direktiv (till exempel Natura 2000) som är i konflikt med ett mindre strängt krav?

Nej. Det finns ett Natura 2000-område, Halen (SE0410055), angränsande uppströms den aktuella vattenförekomsten. Utpekade naturtyper är Ävjestrandsjöar, Myrsjöar, Silikatgräsmarker, Öppna mossar och kärr, Taiga Lövsumpskog, Näringsfattig bokskog,

Skogsbevuxen myr. Utpekade arter är bred paljettdykare och större vattensalamander.

Eventuella mindre stränga krav för morfologiskt tillstånd, konnektivitet, hydrologisk regim och fisk för den aktuella vattenförekomsten bedöms inte påverka möjligheten att uppnå bevarandemålen i Natura 2000-området Halen.

Det finns inte heller några andra direktiv eller skyddade områden som bedöms kunna påverkas av mindre stränga krav avseende morfologiskt tillstånd, konnektivitet, hydrologisk regim eller fisk i vattenförekomsten Vilshultsån- Halen.

1.2.5 Vilka åtgärder går inte att genomföra utan att skada samhällsintresset? Kvalitetsfaktorer som då inte kan nå god status?

Det är inte möjligt att ersätta kulvertsystemet med en öppen vattendragsfåra, vilket skulle krävas för att kunna uppnå god status för morfologiskt tillstånd och även för god status för Konnektivitet och hydrologisk regim.

Det är inte heller möjligt eller i vart fall inte rimligt att anordna uppströmspassage för öring. Den ekologiska nyttan av en sådan åtgärd bedöms också vara begränsad. Den aktuella vattenförekomsten är belägen inom ett stort och komplext vattensystem och angränsande uppströms den aktuella vattenförekomsten finns en stor sjö. Det finns andra möjliga förbindelser mellan Holjeån och Halen. Det krävs utredning för att fastställa om det finns behov av och är möjligt att vidta åtgärder för att säkerställa uppströmspassage för ål yngel vilket bedöms vara den konnektivitetsåtgärd som skulle kunna ha störst ekologisk nytta.

1.2.6 Vilken status går att nå för relevanta kvalitetsfaktorer och för övergripande ekologisk status med alla andra möjliga åtgärder?

Bedömningen är att följande status går att nå för respektive kvalitetsfaktor vid tillämpning av mindre strängt krav:

- Fisk – Måttlig
- Hydrologisk regim i vattendrag – Otillfredsställande
- Konnektivitet i vattendrag – Otillfredsställande

- Morfologiskt tillstånd – Otillfredsställande

Övergripande ekologisk status bedöms, kopplat till Fisk, kunna uppnå Måttlig status.

1.2.7 Medför en ändrad norm att normen i andra vattenförekomster inte går att nå och därmed också behöver justeras?

De angränsande vattenförekomsterna uppströms (Halen, WA90474821) och nedströms (Jämshögsområdet – Olofström, WA80503743) bör vara effektvatten. Men bedömningen är att mindre stränga krav för den aktuella vattenförekomsten inte har någon påverkan av betydelse för möjligheten att uppnå MKN i angränsande vattenförekomst.

1.2.8 Finns ett underlag som ger tydliga svar på frågorna ovan?

Länsstyrelsen i Blekinge inkom med underlag både inför och under samråd om ändrad miljö kvalitetsnorm och Vattenmyndighetens bedömning är att detta utgjorde ett tillräckligt kunskapsunderlag.

2 LUNGÄLVEN OCH BJURBÄCKESÄLVEN: Hyttälven ns Sirsjön (WA71855508)

I samråd om förslag till miljökvalitetsnormer för Gullspångsälven 2022 inkom synpunkter från Länsstyrelsen i Värmland angående vattenförekomsten Hyttälven ns Sirsjön (WA71855508).

Vattenförekomsten ingår i provningsgruppen Lungälven och Bjurbäcksälven (108_E_2) med provningsstart september 2024.

Länsstyrelsen föreslog att vattenförekomsten skulle få undantag i form av ett mindre strängt krav kopplat till kulturmiljö och inkom med underlag avseende vilka åtgärder som inte är möjliga att genomföra utan att skada kulturmiljön och en beskrivning av kulturmiljövärdena. Anläggningen ingår i ett riksintresse för kulturmiljövården, K11 Motjärnshyttan, Den ingår även i ett byggnadsminne samt i ett fornlämningsområde.

Vattendelegationen i Västerhavets distrikt gjorde bedömningen att vattenförekomsten uppfyllde kriterierna för undantag i form av mindre strängt krav enligt 4 kap. 10 § vattenförvaltningsförordningen (2004:660) kopplat till samhällsnyttan kulturmiljö. Vattendelegationen i Västerhavets distrikt tog beslut om miljökvalitetsnormerna den 15 december 2023.

2.1 Underlag för ändrad statusklassificering

Inget underlag inkom i samrådet avseende behov av ändrad statusklassificering för den aktuella vattenförekomsten.

2.2 Underlag för ändrad miljökvalitetsnorm

Nedan följer de frågeställningar i checklistan som är relevanta för detta exempel och svar på dessa utifrån underlag från Länsstyrelsen i Värmland och information i VISS.

2.2.1 Är den ekologiska statusen sämre än god?

Den ekologiska statusen i vattenförekomsten är klassad till Måttlig kopplat till fisk och förurning.

2.2.2 Status för relevanta kvalitetsfaktorer och parametrar?

Kvalitetsfaktorn Fisk är klassad till Måttlig status, vilket är en expertbedömning baserad på fysisk påverkan. Bedömningen är att vandringshinder, rensning och regleringspåverkan påverkar miljön

så mycket att förutsättningarna för ett varierat och långsiktigt hållbart fiskesamhälle inte finns. Bedömningen har god säkerhet.

Status för de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna är:

- Konnektivitet i vattendrag – Dålig
- Morfologiskt tillstånd i vattendrag – Måttlig
- Hydrologisk regim i vattendrag – Otillfredsställande.

2.2.3 God status kan inte nås för aktuell hydromorfologisk kvalitetsfaktor utan betydande skada på kulturmiljön?

Bedömningen är att god status för konnektivitet inte går att nå utan betydande skada på ett riksintresse för kulturmiljövården, K11 Motjärnshyttan.

2.2.4 Finns krav enligt andra direktiv (t.ex. Natura 2000) som är i konflikt med ett mindre strängt krav?

Länsstyrelsen anger att vattendraget inte hyser några exceptionella naturvärden.

2.2.5 Vilka åtgärder går inte att genomföra utan att skada samhällsintresset? Kvalitetsfaktorer som då inte kan nå god status?

Vattenförekomsten har Dålig status med avseende på konnektivitet, då bland annat Motjärnshyttans damm utgör ett definitivt vandringshinder. Anläggningen ingår i ett riksintresse för kulturmiljövården, K11 Motjärnshyttan.

Olika alternativ har utretts avseende konnektivitetsåtgärder, men då kulturmiljöns värden är samlade kring vattenmiljöerna och det utpekade området inte kan brytas upp pga känslighet, anser Länsstyrelsen i Värmland att det inte är möjligt att genomföra åtgärd för att uppnå god konnektivitet då det skulle medföra en betydande negativ skada på en kulturmiljö med hög känslighet.

Ett långt omlöp (minst 1 km) skulle kunna anläggas med rätt lutning, men finns risk att det påverkar riksintressets uttryck, risk för miljögifter i förorenade områden samt osäkerhet kring nyttan av åtgärd då funktionalitet är oklar.

Åtgärder vid Sirsjön (WA70976459) kan dock genomföras så en viss förbättring av konnektiviteten kommer att kunna ske.

2.2.6 Vilken status går att nå för relevanta kvalitetsfaktorer och för övergripande ekologisk status med alla andra möjliga åtgärder?

Bedömningen är att följande status går att nå för respektive kvalitetsfaktor vid tillämpning av mindre strängt krav:

- Fisk – Måttlig
- Konnektivitet i vattendrag – Måttlig

Övergripande ekologisk status bedöms kunna uppnå Måttlig status.

2.2.7 Medför en ändrad norm att normen i andra vattenförekomster inte går att nå och därmed också behöver justeras?

Bedömningen är att det mindre stränga kravet i Hyttälven ns Sirsjön (WA71855508) inte medför något behov av att ändra normen i några andra vattenförekomster.

2.2.8 Finns ett underlag som ger tydliga svar på frågorna ovan?

Länsstyrelsen i Värmland inkom med underlag avseende vilka åtgärder som inte är möjliga att genomföra utan att skada kulturmiljön och en beskrivning av kulturmiljövärdena.

Vattenmyndighetens bedömning är att detta utgjorde ett tillräckligt kunskapsunderlag.

3 MELLAN SÖDERKÖPINGSÅN OCH VINDÅN: Lövboån (WA48290769)

I NAP-samverkan och i Vattenmyndigheten för Södra Östersjöns vattendistriktets samråd om förvaltningsplan, åtgärdsprogram och miljökvalitetsnormer 2021–2027 inkom synpunkter angående vattenförekomsten Lövboån (WA48290769). Vattenförekomsten ingår i provningsgruppen Mellan Söderköpingsån och Vindån (68) med provningsstart april 2024.

Synpunkterna rörde bland annat att vattenförekomsten borde byta ytvattenkategori till konstgjort vatten (KV) och att åtgärderna för uppströms- och nedströms fiskvandring skulle tas bort från Vatteninformationssystem Sverige (VISS). Motivering till ändring var att utloppet från sjön Rånen mot Lövbo sprängts och att åtminstone delar av vattenförekomsten är konstgjord. Det framfördes i synpunkterna att det av både tekniska skäl och höga kostnader inte var rimligt att på något annat sätt som är bättre för miljön åstadkomma den nytta som följer av att vattenförekomstens är konstgjord med hänvisning till 4 kap. 3 § 2 p. i vattenförvaltningsförordningen.

Vattenmyndigheten gjorde tillsammans med Länsstyrelsen i Östergötland bedömningen att vattenförekomsten inte uppfyllde kriterierna för ett konstgjort vatten. Utloppet är visserligen onaturligt men vatten har historiskt runnit i denna riktning med meandrande lopp nedströms kvarnverksamheten som fanns tidigare, vilket framgår av äldre kartor. Utloppet utgör inte heller en betydande andel av vattenförekomsten som därmed förblir ett naturligt vatten.